

Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska

Instytut Badań Informacji i Komunikacji

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

e-mail: fema@umk.pl

Działalność Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych WBP – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu na tle nurtów współczesnego bibliotekarstwa

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TSB.2024.002>

STRESZCZENIE: Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych (OCCiN), dział Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej (WBP-KK) w Toruniu, w 2024 r. obchodzi okrągły jubileusz – 40. rocznicę powstania. To najstarsza w Polsce specjalistyczna biblioteka, której usługi adresowane są do osób ze szczególnymi potrzebami, głównie osób z niepełnosprawnościami i w wieku senioralnym. Celem artykułu jest charakterystyka działalności OCCiN WBP-KK w Toruniu na tle nurtów współczesnego bibliotekarstwa. Wśród nich uwzględniono: spójność działań bibliotek z celami zrównoważonego rozwoju (ang. *sustainable development*), pełnienie funkcji „trzeciego miejsca” (ang. *the third place*), ponadto wzmacnianie odporności instytucjonalnej (biblioteki) (ang. *institutional resilience*) oraz odporności społeczności (ang. *community resilience*). Aby osiągnąć zaplanowane cele, zastosowano metodę studium przypadku (ang. *case study*), metodę analizy danych zastanych (ang. *desk research*) oraz metodę analizy i krytyki piśmiennictwa.

SŁOWA KLUCZOWE: Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu, bibliotekarstwo, usługi biblioteczne, osoby ze szczególnymi potrzebami, Toruń

Wprowadzenie

Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych (OCCiN), dział Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej (WBP-KK) w Toruniu, w 2024 r. obchodzi okrągły jubileusz – 40. rocznicę powstania. To najstarsza w Polsce specjalistyczna biblioteka, której usługi adresowane są do osób ze szczególnymi potrzebami, głównie osób z niepełnosprawnościami i w wieku senioralnym. Od lat 90. minionego wieku do czasów obecnych z OCCiN współpracują bibliotekoznawcy z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Współpraca ta odnosi się zarówno do obszaru dydaktycznego, organizacyjnego, jak i naukowego. Niniejszy artykuł wpisuje się w obchody 40-lecia powstania OCCiN, instytucji, która pełni ważne funkcje społeczne nie tylko w województwie kujawsko-pomorskim, lecz także oddziałuje na biblioteki w całym kraju. Celem artykułu jest charakterystyka działalności OCCiN WBP-KK w Toruniu na tle nurtów współczesnego bibliotekarstwa. Wśród nich uwzględniono: spójność działań bibliotek z celami zrównoważonego rozwoju (ang. *sustainable development*), pełnienie funkcji „trzeciego miejsca” (ang. *the third place*), ponadto wzmacnianie odporności instytucjonalnej (biblioteki) (ang. *institutional resilience*) oraz odporności społeczności (ang. *community resilience*). Aby osiągnąć zaplanowane cele, zastosowano metodę studium przypadku (ang. *case study*), metodę analizy danych zastanych (ang. *desk research*) oraz metodę analizy i krytyki piśmiennictwa.

Historia, zasoby i działalność OCCiN*

Początki OCCiN wiążą się z powstaniem w 1977 r. bibliotecznego punktu książek mówionych przy Gabinetie Metodycznym Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej (WBP i KM). W 1982 r. uruchomiono specjalistyczną filię nr 18 dla Niewidomych i Niepełnosprawnych, a dwa lata później powstał Ośrodek Informacyjno-Metodyczny Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, którego nazwa na obowiązującą została zmieniona w 1990 r. Wzmiankowana filia nr 18 WBP i KM stała się wówczas częścią OCCiN¹.

Mimo że siedziba placówki mieści się w XIV-wiecznej gotyckiej kamienicy, zadbano o jej dostępność architektoniczną. Dobudowano nową część, w której znalazła się winda, umożliwiająca dotarcie na wszystkie kondygnacje. Do pomieszczeń ulokowanych na parterze wiedzie pochylnia. Schody wewnątrz biblioteki są oznaczone taśmami w kon-

* OCCiN był już przedmiotem wielu opracowań, dlatego autorka w skondensowany sposób przedstawi jego historię, zasoby oraz działalność. Wśród wzmiankowanych publikacji należy przykładowo wymienić: B. Borowska-Beszta, *Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych – trzecia przestrzeń w świetle koncepcji Raya Oldenburga* [online] [dostęp 18 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/osrodek-czytelnictwa/; F. Czajkowski, *Prawo do czytania. Dziesięć lat działalności Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych*, [w:] *Prawo do czytania. Człowiek niepełnosprawny w bibliotece. Alternatywne materiały czytelnicze. Materiały z Międzynarodowego Seminarium. Toruń, 24–25 października 1994*, red. M. Skarżyńska, A. Tuleya, F. Czajkowski, Toruń 1994, s. 21–31; *Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji. Czterdzieści lat Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych WBP – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Wspomnienia pracowników*, red. J. Niedźwiecka-Ambroziak, Toruń 2024; J. Niedźwiecka-Ambroziak, *Dotrzeć do wszystkich – charakterystyka działalności specjalistycznych punktów bibliotecznych WBP – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2022, nr 1, s. 41–57; J. Niedźwiecka-Ambroziak, A. Tuleya, *Specjalne potrzeby czytelnicze – dobre praktyki Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*, „Rocznik Biblioteki Kraków” 2023, t. 7, s. 127–142; *Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych WBP – Książnicy Kopernikańskiej: publikacja jubileuszowa w 20-lecie istnienia*, red. M. Gogulska, Toruń 2003. Jeśli w przypisach nie zaznaczono inaczej, informacje dotyczące obecnego stanu i działalności OCCiN pozyskano podczas wywiadu z kierownikiem OCCiN Arletą Tuleyą, przeprowadzonego 22 marca 2024 r. (notatki w posiadaniu autorki) oraz obserwacji własnych.

¹ *Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji...*, s. 12–13.

trastującym kolorze, a poręcze są obrajlowione. Na parterze budynku znajduje się plan tyflograficzny, pomieszczenia oznakowano w brajlu, w postaci piktogramów oraz pisma czarnodrukowego. Wygospodarowano również przestrzeń na miejsce wyciszenia, z którego mogą skorzystać osoby zmęczone nadmiarem bodźców sensorycznych, np. osoby ze spektrum autyzmu.

Obecnie² w OCCiN zatrudnionych jest sześciu pracowników merytorycznych i jeden pracownik obsługi. Użytkownikami placówki są: osoby z niepełnosprawnością wzroku, osoby z niepełnosprawnością słuchu, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, osoby z niepełnosprawnością ruchową, osoby w kryzysie psychicznym, osoby z trudnościami w uczeniu się, osoby ze spektrum autyzmu, osoby w wieku senioralnym, osoby przewlekle chore, osadzeni w zakładzie karnym, rodziny i opiekunowie osób z niepełnosprawnością, bibliotekarze, nauczyciele, terapeuci i studenci. Aby zaspokajać potrzeby biblioteczno-informacyjne tak niehomogenicznego grona odbiorców, zgromadzono bardzo zróżnicowane zasoby, wśród których znajdują się: książki mówione/audiobooki (w formatach: CD audio, kasety magnetofonowe, mp3, DAISY, Czytak), książki wydrukowane powiększonym drukiem, książki i czasopisma w brajlu (dla dzieci), filmy z audiodeskrypcją i napisami dla niesłyszących, płyty z muzyką (np. relaksacyjną), książki łatwe w czytaniu (ang. *easy to read*), książki dla dzieci, gry i zabawki edukacyjne, materiały do terapii (np. percepcji wzrokowej, logopedycznej), bajki i opowiadania terapeutyczne, literatura dotycząca różnych aspektów niepełnosprawności (naukowa, fachowa, piękna, poradnikowa), beletrystyka dla dorosłych i czasopisma fachowe. Bardzo istotne dla samodzielnego korzystania z kolekcji biblioteki OCCiN oraz zasobów cyfrowych są technologie wspomagające (ang. *assistive technologies*), które pozwalają użytkownikom na samodzielny lub bardziej samodzielny dostęp do informacji. Zgromadzono je przede wszystkim w powstałym w 2022 r. Punkcie Pomocy Cyfrowej. Można tam znaleźć następujące technologie: powiększalnik elektroniczny, urządzenie lektorskie, pozwalające na powiększenie i odsłuchanie tekstu, komputery wyposażone w program powiększająco-udźwiękawiający, trackballe, klawiatury z kontrastowymi, powiększonymi klawiszami i monitor

² Stan na 17.11.2024 r.

dotykowy. W Punkcie Pomocy Cyfrowej zadbano również o biurka o regulowanej wysokości, co jest istotne z perspektywy osób z niepełnosprawnością narządu ruchu korzystających z wózków inwalidzkich. Ponadto biblioteka dysponuje pętlami indukcyjnymi – obwodowymi oraz przenośną, tabletami do komunikowania się i zajęć, maszyną brailowską, wygrzewarką (do wykonywania tyflografik), lupą z podświetleniem, systemem FM oraz krzesłem ewakuacyjnym. W zasobach OCCiN znajdują się także odtwarzacze książek mówionych Czytak, które są nieodpłatnie udostępniane użytkownikom.

Oferowane usługi biblioteczne, obejmujące udostępnianie, informowanie i pracę z użytkownikiem³, są zaprojektowane z myślą o zróżnicowanych potrzebach odbiorców. Autorka nie będzie ich szczegółowo opisywać, zwróci jednak uwagę na te, które są zasadniczo odmienne od tych znajdujących się w ofercie większości bibliotek.

OCCiN dysponuje obecnie⁴ 26 specjalistycznymi punktami bibliotecznymi, które ulokowane są w placówkach, gdzie przebywają osoby ze szczególnymi potrzebami. Poprzez punkty biblioteczne dostęp do kolekcji placówki jest bezpośredni i szybki. OCCiN przygotowuje komplety materiałów bibliotecznych, które cyklicznie są wymieniane na nowe zestawy. Wśród osób, które opiekują się tymi kolekcjami, są pedagodzy i nauczyciele, instruktorzy terapii zajęciowej, terapeutyci i personel medyczny, psycholodzy i bibliotekarze. Dokonują oni wyboru materiałów, biorąc pod uwagę możliwości percepcyjne odbiorców, realizację planowanego programu edukacyjnego czy terapeutycznego, czasami konsultują ten wybór z pracownikami. Zdarza się, że to użytkownicy samodzielnie wybierają materiały biblioteczne. Wymiany kompletów odbywają się z różną częstotliwością, w zależności od potrzeb, zwykle raz na kwartał, jednak nie rzadziej niż raz w roku⁵. Najczęściej w skład wymiennych kompletów wchodzi: książki drukowane (np. duża czcion-

³ Taką typologię równorzędnych względem siebie usług bibliotecznych zaproponował Jacek Wojciechowski. Zob. J. Wojciechowski, *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*, Kraków 2001, s. 46.

⁴ Stan na 17.11.2024 r. Liczba specjalistycznych punktów bibliotecznych OCCiN od momentu ich powołania do życia w 1986 r. oscyluje pomiędzy 27 a 33. Zob. J. Niedźwiecka-Ambroziak, dz. cyt., s. 45, 49.

⁵ Tamże, s. 45, 49. Na temat specjalistycznych punktów bibliotecznych OCCiN zob. szerzej w przywołanym artykule.

ka, albumy), książki mówione (audiobooki), płyty z muzyką oraz materiały do terapii. Spośród instytucji, w których OCCiN zorganizował punkty biblioteczne, należy przykładowo wymienić: oddziały psychiatryczne w szpitalu, zakład karny, domy pomocy społecznej (całodobowe i dzienne), świetlice środowiskowe, warsztaty terapii zajęciowej, szkoły specjalne, biblioteki i zakłady opiekuńczo-lecznicze (np. hospicja).

Oprócz dbałości o użytkowników, którzy są skupieni w różnego rodzaju instytucjach, OCCiN dostarcza również materiały biblioteczne do domów osób unieruchomionych, a jednocześnie samotnych, niemożących samodzielnie dotrzeć do biblioteki. Biblioteka organizuje takie wizyty regularnie, przestrzega przy tym stałych dni i godzin odwiedzin w domach użytkowników⁶.

Praca z użytkownikiem w OCCiN odznacza się różnorodnością. Oprócz prelekcji, spotkań autorskich, wieczorów literackich, przeglądów literatury, spotkań literacko-muzycznych, lekcji bibliotecznych, konkursów organizowane są spotkania okolicznościowe i integracyjne. W placówce działa Dyskusyjny Klub Książki „Zaczytani” oraz Klub Filmowy „Wpatrzeni”. Organizowane są zajęcia czytelniczo-rehabilitacyjne i terapeutyczne, zajęcia dydaktyczne dla studentów i bibliotekarzy, szkolenia biblioteczne i warsztaty. W realizację niektórych przedsięwzięć włączani są użytkownicy placówki, którzy mają okazję podzielić się swoimi pasjami i zainteresowaniami, np. wygłaszając prelekcje. Oprócz dostarczania materiałów do domów osób unieruchomionych i samotnych oraz organizowania specjalistycznych punktów bibliotecznych OCCiN wychodzi z ofertą zajęć i prelekcji do organizacji opiekujących się osobami ze szczególnym potrzebami, głównie do domów pomocy społecznej. Podejmowana jest nadto współpraca z otoczeniem zewnętrznym i tu należy wymienić: Polski Związek Niewidomych, fundacje i stowarzyszenia wspierające osoby z niepełnosprawnością, zakłady opiekuńczo-lecznicze, szkoły, przedszkola, szpitale, domy pomocy społecznej, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

⁶ Obsłudze bibliotecznej osób unieruchomionych w OCCiN swoją publikację poświęcił Franciszek Czajkowski, inicjator powstania i wieloletni kierownik placówki. Zob. F. Czajkowski, *Przełamywanie barier osamotnienia*, Toruń 1996.

Od 1990 r. w OCCiN mieści się Galeria Twórczości Osób Niepełnosprawnych, gdzie swoje prace wystawiają osoby ze szczególnymi potrzebami, zazwyczaj uczniowie i uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej, a także twórcy indywidualni. Ta profesjonalnie przygotowana przestrzeń wystawiennicza co kilka miesięcy przyciąga liczną publiczność na wernisaż wystawy. Funkcjonowanie Galerii promuje twórczość osób z niepełnosprawnością, sprzyja włączaniu społecznemu osób z niepełnosprawnością, a także kształtuje pozytywne postawy wobec tej grupy społecznej⁷.

OCCiN jako miejsce realizacji CZR

W obliczu wyzwań środowiskowych, społecznych i ekonomicznych, przed którymi stanęła ludzkość w drugiej połowie XX w., międzynarodowe gremia wypracowały koncepcję zrównoważonego rozwoju, czyli rozwoju, który zaspokaja obecne potrzeby, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia potrzeb następnych pokoleń⁸. Nie powstrzymuje on przed zmianami różnych obszarów środowiska życia człowieka, a jedynie zakłada, że niezbędne przeobrażenia społeczne winny dokonywać się ze świadomością konieczności zabezpieczania zasobów i umożliwienia kolejnym pokoleniom korzystania z osiągnięć innych. Konieczna jest symbioza pomiędzy człowiekiem, jego sztucznym środowiskiem a biocenozą i biotopem⁹. Obowiązujące cele zrównoważonego rozwoju (CZR), które powinny być zrealizowane do 2030 r., zostały przyjęte we wrześniu 2015 r. i uwzględnione w planie zrównoważonego rozwoju dla świata pt. *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*. Jest ich 17. Są one powiązane ze 169 zadaniami, monitorowanymi odpowiednimi wskaźnikami, i mają zapew-

⁷ Por. B. Borowska-Beszta, dz. cyt.

⁸ A. Gruszka, *ISO 26000 Guidance on social responsibility – Czym jest i co zawiera?*, „Wiadomości PKN” 2012, Numer specjalny: Społeczna Odpowiedzialność, s. 4–7; L.W. Kamionka, *Architektura zrównoważona i jej standardy na przykładzie wybranych metod oceny*, Kielce 2012, s. 18–19.

⁹ R. Rosicki, *Międzynarodowe i europejskie koncepcje zrównoważonego rozwoju*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla bezpieczeństwa” 2010, nr 4, s. 47.

nić równowagę między trzema aspektami zrównoważonego rozwoju: gospodarczym, społecznym i środowiskowym¹⁰. Oto one:

Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie.

Cel 2: Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo.

Cel 3: Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt.

Cel 4: Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie.

Cel 5: Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt.

Cel 6: Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi.

Cel 7: Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie.

Cel 8: Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.

Cel 9: Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność.

Cel 10: Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami.

Cel 11: Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.

Cel 12: Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji.

Cel 13: Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom.

Cel 14: Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony.

¹⁰ Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. 70/1. *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 (A/RES/70/1)* [online]. Organizacja Narodów Zjednoczonych [dostęp 18 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: http://www.unic.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf.

Cel 15: Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności.

Cel 16: Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.

Cel 17: Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju¹¹.

Jak już wspomniano, dla przytoczonych celów zrównoważonego rozwoju opracowano wskaźniki, służące monitorowaniu stopnia ich realizacji na poziomie globalnym¹², regionalnym, np. europejskim¹³, ale także lokalnym, np. polskim¹⁴. Pojawiły się również wskaźniki tematyczne, które monitorują i mierzą wkład danego sektora w realizację celów i zadań zrównoważonego rozwoju, czego przykładem jest ich wykaz opracowany dla sektora kultury¹⁵. Opracowano też wskaźniki zbieżności/poziomu realizacji/postępów w realizacji celów zrównoważonego rozwoju w bibliotekach¹⁶. Do analizy działań OCCiN pod wzglę-

¹¹ Tamże.

¹² *Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202021%20refinement_Eng.pdf.

¹³ *Sustainable development indicators* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/database#SDG%201:%20No%20poverty>.

¹⁴ *Priorytety SDGs dla Polski* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://sdg.gov.pl/priorytet/>.

¹⁵ *Culture 2030 Indicators* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: https://www.nck.pl/upload/2024/03/culture_2030-indicators.pdf.

¹⁶ Zob. np. S. Aytac, *Library Environment Sustainability Progress Index (LESPI): Benchmarking Libraries' Progress Towards Sustainable Development* [online] [dostęp 17 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://library.ifla.org/id/eprint/2443/1/156-aytac-en.pdf>; N. Bezerra Cardoso, *How to contribute to the Sustainable Development Goals (SDGs): checklist for libraries* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://libraryscience.de/wp-content/uploads/2021/05/CheckList-ENG.pdf>; M. Henk, *Ecology, Economy, Equity. The Path to a Carbon-neutral Library*, Chicago 2014; *Sustainable Libraries Initiative* [online] [dostęp 19 listopada

dem poziomu realizacji CZR autorka użyła *Library Environment Sustainability Progress Index (LESPI)* opracowanego przez Selanay Aytac¹⁷.

W koncepcji Selenay Aytac w instrumencie służącym do oceny postępów w realizacji CZR wzmiankowane 17 celów podzielono na trzy kategorie: społeczeństwo, ekonomia i środowisko. Jak już wcześniej wskazano, 17 celom zrównoważonego rozwoju przypisanych jest 169 zadań. S. Aytac wyabstrahowała 46 zadań, w które wpisują się usługi biblioteczno-informacyjne. Zadaniom tym następnie przyporządkowała 46 wskaźników¹⁸ dla działalności bibliotek. Autorka, biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania, do analizy działań OCCiN użyła 44 wskaźników. Jeśli biblioteka realizowała dane zadanie wyrażone konkretnym wskaźnikiem, przypisywała mu wartość 1, jeśli go nie realizowała, przypisywała mu wartość 0. Następnie dla każdej kategorii (społeczeństwo, ekonomia, środowisko¹⁹) zsumowano liczbę uzyskanych punktów (zob. wykres 1) i obliczono procentowo, w jakim stopniu biblioteka realizuje cele zrównoważonego rozwoju. OCCiN z 28 zadań odnoszących się do realizacji celów społecznych realizuje 16 (57,1%), z ośmiu zadań dotyczących celów środowiskowych wykonuje pięć (62,5%) i z tej samej liczby zadań przypisanych do celów społecznych realizuje trzy (37,5%). Poziom realizacji CZR przez OCCiN jest zatem wysoki. Nie wszystkie CZR są uwzględniane w działalności OCCiN, nie-

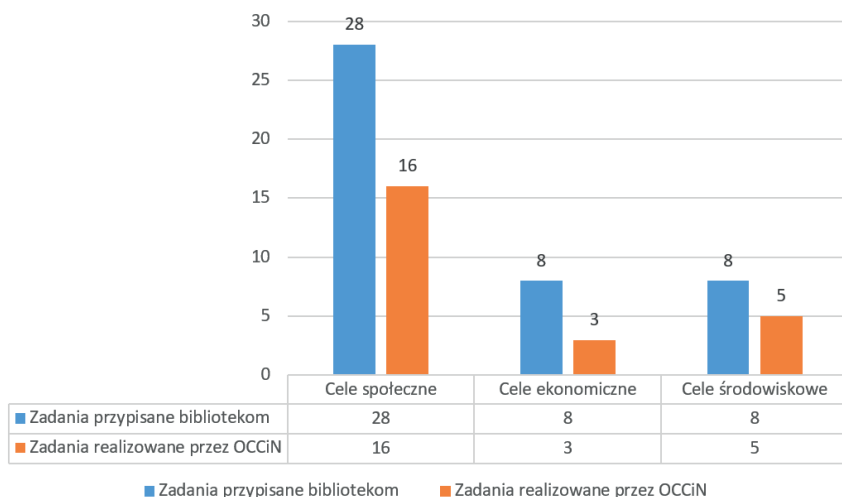
2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://sustainablelibrariesinitiative.org/>. Por. M. Fedorowicz-Kruszewska, *Biblioteki i zrównoważenie środowiskowe – przegląd instrumentów ewaluacyjnych*, „Przegląd Biblioteczny” 2023, z. 4, s. 413–429.

¹⁷ S. Aytac, dz. cyt. We wskazanym artykule jest omawiany instrument do badania postępów w realizacji celów zrównoważonego rozwoju (LESPI) i prezentowane jest jego wykorzystanie do analizy konkretnej biblioteki. Autorka pozyskała drogą mailową kwestionariusz badania z pełnym wykazem wskaźników i uzyskała zgodę na jego wykorzystanie dn. 27.06.2021 r.

¹⁸ Autorka przyjęła następujące rozumienie wskaźnika: jest to „pewna cecha, zdarzenie lub zjawisko, na podstawie zajścia którego wnioskujemy z pewnością bądź z określonym prawdopodobieństwem, bądź wreszcie z prawdopodobieństwem wyższym od przeciętnego, iż zachodzi zjawisko, które nas interesuje”. Zob. T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 33.

¹⁹ Do CZR o charakterze społecznym zaliczono cele: 1–7, 11, 16–17 (28 przypisanych zadań), do celów w wymiarze środowiskowym zaliczono cele 12–15 (8 przypisanych zadań), a za cele o charakterze ekonomicznym uznano cele 8–10 (8 przypisanych zadań).

mniej jednak należy podkreślić, że prezentowana placówka jest specjalistycznym działem WBP-KK, ukierunkowanym na pracę z użytkownikiem ze szczególnymi potrzebami, zatem i zakres działań jest węższy aniżeli w przypadku bibliotek o charakterze ogólnym.

Wykres 1. Realizacja zadań przypisanych do CZR (wg LESPI) przez OCCiN

Źródło: opracowanie własne.

Objętość artykułu nie pozwala na szczegółową analizę zadań realizowanych przez OCCiN, które stanowią o poziomie realizacji CZR w środowisku bibliotecznym. Niemniej jednak warto się im przyjrzeć w lapidarnej formie. Zostały one zaprezentowane w tabeli 1.

Tabela 1. Zadania realizowane przez OCCiN wyrażone wskaźnikami, odzwierciedlające realizację CZR

Cel zrównoważonego rozwoju	Zadanie realizowane przez OCCiN wyrażone wskaźnikiem
Wymiar społeczny	
Cel 1	1. Organizowanie usług bibliotecznych i informacyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. 2. Popularyzacja książek i czytelnictwa wśród wszystkich grup społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem osób chorych, niepełnosprawnych i w podeszłym wieku (Statut WBP-KK w Toruniu).
Cel 2	3. Informowanie o właściwych nawykach żywieniowych (prelekcje, zajęcia czytelniczo-terapeutyczne). 4. Dostarczanie informacji na temat roślin i nasion.
Cel 3	5. Udostępnianie informacji na temat chorób zakaźnych. 6. Udostępnianie informacji na temat zażywania środków psychoaktywnych. 7. Działania edukacyjne w zakresie prawa o ruchu drogowym i bezpieczeństwa drogowego. 8. Udostępnianie informacji na temat seksualności człowieka.
Cel 4	9. Wysokiej jakości działalność edukacyjna, np. warsztaty, zajęcia czytelniczo-terapeutyczne, spotkania z ekspertami, wykłady.
Cel 5	10. Przygotowywanie i realizowanie zajęć edukacyjnych i oferowanie materiałów edukacyjnych adresowanych do dziewcząt i kobiet.
Cel 7	11. Dostarczanie materiałów bibliotecznych na temat odnawialnych źródeł energii. 12. Prezentowanie w bibliotece informacji na temat odnawialnych źródeł energii.
Cel 11	13. Zapewnienie dostępu do czytelni i bezpiecznej przestrzeni.
Cel 16	14. Upowszechnianie wiedzy na temat prawa dostępu do informacji.
Cel 17	15. Współpraca z innymi instytucjami w zakresie realizacji celów zrównoważonego rozwoju. 16. Zapewnienie użytkownikom regularnego dostępu do Internetu.

Tabela 1. Zadania... (cd.)

Cel zrównoważonego rozwoju	Zadanie realizowane przez OCCiN wyrażone wskaźnikiem
Cele środowiskowe	
Cel 12	1. Dostarczanie broszur informacyjnych, poradników i innych materiałów dotyczących recyklingu. 2. Oferowanie zajęć edukacyjnych dotyczących zrównoważonego stylu życia.
Cel 13	3. Oferowanie zajęć edukacyjnych dotyczących zmian klimatycznych.
Cel 14	4. Zapewnienie dostępu do zasobów dotyczących ochrony oceanów, mórz i zasobów morskich oraz wykorzystywania ich w sposób zrównoważony.
Cel 15	5. Zajęcia edukacyjne na temat zrównoważonego użytkowania ekosystemów lądowych, zrównoważonego gospodarowania lasami, zwalczania pustoszczenia oraz ochrony różnorodności biologicznej.
Cele ekonomiczne	
Cel 9	1. Organizowanie usług bibliotecznych na obszarach wiejskich. 2. Dostarczanie informacji na temat technologii informacyjno-komunikacyjnych.
Cel 10	3. Dostarczanie usług bibliotecznych osobom z niepełnosprawnością i ich opiekunom.

Źródło: opracowanie własne.

OCCiN jako „trzecie miejsce”

Koncepcja, która znajduje odzwierciedlenie zarówno w teorii, jak i praktyce bibliotekarstwa, to sformułowana przez Raya Oldenburga w latach 80. minionego wieku idea „trzeciego miejsca”, po domu i pracy, w którym człowiek spędza czas. To remedium na stres, samotność i alienację, gdzie człowiek bez presji czasu może realizować się towarzysko. Jak twierdzi Ray Oldenburg, najważniejszą funkcją „trzeciego miejsca” jest scalanie społeczności lokalnej²⁰. Przy czym Jacek Wojcie-

²⁰ R. Oldenburg, *The great good place*, wyd. 2, New York 1999, s. 20–23, 32.

chowski odnosi „trzecie miejsce” zarówno do przestrzeni w wymiarze lokalnym (np. biblioteki publiczne), jak i okołoinstytucjonalnym (np. biblioteki akademickie)²¹. „Trzecie miejsce” odznacza się kilkoma cechami. Jest miejscem oddalonym od domu, neutralnym, dostępnym i „zwykłym”, gdzie panuje wesoły nastrój, a wszyscy są równi sobie. Odwiedzający przychodzą tu regularnie, a główną aktywnością jest konwersacja²². Wszystkie te cechy, które winno wykazać miejsce aspirujące do miana „trzeciego miejsca”, OCCiN posiada. Jest miejscem spotkań, które nie onieśmiela odważną, nowoczesną architekturą, do którego chętnie przychodzą czytelnicy wywodzący się z różnych środowisk, z różnym wykształceniem i zainteresowaniami. Jest dostępne architektonicznie. Proponowane przez OCCiN usługi sprzyjają dyskusjom, dają możliwość nawiązywania relacji, spotkania, oderwania się od zmartwień dnia codziennego, a przy tym dają poczucie przynależności do grupy. Ten rodzaj aktywności, którego celem jest integracja środowiska lokalnego, czy wręcz scalanie wspólnoty²³ w obliczu dehermetyzacji więzi (relacji rodzinnych, związków małżeńskich, relacji wielopokoleniowych)²⁴, odgrywa coraz większą rolę w działalności współczesnych bibliotek, przy czym to właśnie te organizacje stają się inicjatorem integrowania społeczności lokalnej²⁵. Biblioteka pełniąc funkcje „trzeciego miejsca” w XXI w. angażuje zmysły, stawia wyzwania, ekscytuje i bawi tych, którzy z niej korzystają²⁶. OCCiN niewątpliwie takie zadania wypełnia.

²¹ J. Wojciechowski, *Bibliotekarski wielobój*, „Biblioteka” 2020, nr 24, s. 242.

²² R. Oldenburg, dz. cyt., s. 20–42. Analizy cech „trzeciego miejsca” w kontekście działalności OCCiN dokonała B. Borowska-Beszta. Zob. B. Borowska-Beszta, dz. cyt.

²³ Na temat roli bibliotek w scalaniu wspólnoty zob. J. Wojciechowski, *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010, s. 233–234.

²⁴ Zob. szerzej na temat tego zjawiska M.A. Motyka, *Problem dehermetyzacji więzi międzyludzkich*, [w:] *Relacje społeczne młodzieży*, red. M. Szast, Warszawa 2023, s. 11–26.

²⁵ J. Wojciechowski, *Bibliotekarski wielobój...*, s. 241–242.

²⁶ L. Watson, *From the passive library to the learning library – it's an emotional journey*, [w:] *Libraries and society. Role, responsibility, and future in an age of change*, ed. D. Baker, W. Evans, Oxford 2011, s. 153–165.

OCCiN jako instytucja odporna i wzmacniająca odporność społeczności

Trzecia koncepcja, która jest współcześnie dyskutowana w literaturze bibliotekoznawczej i bibliotekarskiej, to odporność (ang. *resilience*). Małgorzata Kisilowska-Szurmińska podkreśla, że w literaturze przedmiotu odporność jest rozumiana na dwa sposoby: jako szybkie, elastyczne odnalezienie się w kryzysowych okolicznościach, dostosowanie działań do bieżących potrzeb i możliwości oraz jako zdolność do podjęcia działań i stopniowego powrotu do normalnego trybu funkcjonowania po zakończeniu sytuacji kryzysowej²⁷. Koncepcja odporności wywodzi się z nauk przyrodniczych, gdzie utożsamiana była z odpornością gatunków zwierząt i roślin na zmiany środowiska, w jakim żyją (odporność ekologiczna). Jeśli został przekroczony próg ich wytrzymałości i gatunki nie znajdowały dla siebie niszy, były traktowane jako nieodporne. Pojęcie odporności znalazło również zastosowanie w naukach inżynierskich, gdzie jest stosowane do opisu wytrzymałości materiałów, z których powstają konstrukcje (odporność inżynierska). W obydwu przypadkach kluczowa jest wytrzymałość systemów. Nowsze ujęcie odporności ewolucyjnej zakłada ciągłą i dynamiczną zmianę, w tym zdolność adaptacyjną do zewnętrznych zagrożeń czy szoków. W ramach tego ujęcia zakłada się, że tzw. złożone systemy adaptacyjne (ang. *Complex Adaptive Systems*) podlegają ciągłej ewolucji i w zależności od ich cech oraz fazy cyklu rozwoju są zdolne do reorganizacji oraz reorientacji funkcji sprzyjającej wyjściu systemu z trudnej sytuacji wywołanej czynnikami zewnętrznymi. Przy czym to systemowe ujęcie zakłada, że poszczególne elementy systemu, takie jak: środowisko, społeczeństwo, gospodarka czy infrastruktura, są ze sobą powiązane, a pomiędzy nimi oraz systemem a otoczeniem zewnętrznym zachodzą relacje²⁸. Wskutek rozwoju koncepcji odporności

²⁷ M. Kisilowska-Szurmińska, „Odporność bibliotek” – analiza SWOT w kontekście doświadczenia pandemii, „Biblioteka” 2022, nr 26, s. 361.

²⁸ G. Masik, *Koncepcja odporności systemów społeczno-ekologicznych wobec innych aktualnych koncepcji rozwoju oraz uwagi krytyczne*, „Prace i Studia Geograficzne” 2022, t. 67, z. 2, s. 8–9.

została ona zaadaptowana do nauk społecznych, ekonomicznych oraz geografii ekonomicznej²⁹.

Koncepcja odporności znalazła również zastosowanie w bibliotekoznawstwie, gdzie w odniesieniu do bibliotek jest omawiana najczęściej w dwóch kontekstach. Pierwszy z nich to odporność społeczności, dla której biblioteka działa (ang. *community resilience*). W odniesieniu do bibliotek publicznych, których badania zazwyczaj dotyczą, są to najczęściej społeczności lokalne. Drugi kontekst to odporność bibliotek jako organizacji w odniesieniu do zarządzania nimi³⁰. W literaturze z zakresu teorii i praktyki bibliotekarstwa koncepcja odporności pojawia się w nawiązaniu do katastrof naturalnych, pandemii SARS-CoV-2 oraz konfliktów zbrojnych i związanych z nimi kryzysów uchodźczych, które są rozpatrywane z perspektywy odporności społeczności³¹. Shari R. Veil i Bradley Wade Bishop przeprowadzili badania, które wykazały, że biblioteki mogą wzmacniać odporność społeczności poprzez: oferowanie dostępu do zasobów technologicznych i pomocy w korzystaniu z nich, udostępnianie przestrzeni, pośredniczenie w komunikacji, gromadzenie informacji dla społeczności lokalnej, w tym tej o zagrożeniach, oraz dostosowywanie i poszerzanie usług w celu zaspokojenia zmieniających się potrzeb społeczności³². Jeśli idzie o odporność organizacji, to jest to jej zdolność:

do zachowania swojej integralności (przetrwania) i poprawnego (satysfakcjonującego) działania w czasie oddziaływania nań czynników kryzysogennych³³.

²⁹ Tamże.

³⁰ M. Kisilowska-Szurmińska, „Odporność bibliotek”..., s. 360.

³¹ Zob. np. M. Antczak, Z. Gruszka, *Library model of community resilience during the war. Activities of selected Polish academic libraries addressed to Ukrainians*, „Journal of Academic Librarianship” 2023, vol. 49, issue 5, 102752; M. Kisilowska, *Biblioteki publiczne w kryzysie. Doświadczenie pierwszego etapu pandemii*, Warszawa 2021; B. Patin, *What is essential?: Understanding community resilience and public libraries in the United States during disasters*, „Proceedings of the Association for Information Science and Technology”, vol. 57, issue 1, e269.

³² S.R. Veil, B.W. Bishop, *Opportunities and Challenges for Public Libraries to Enhance Community Resilience*, „Risk Analysis” 2014, vol. 34, no. 4, s. 730.

³³ A. Zabłocka-Kluczką, *Odporność swoista organizacji*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2014, nr 359, s. 319.

Zarówno koncepcja budowania odporności samej biblioteki, jak i koncepcja biblioteki jako organizacji wzmacniającej odporność społeczności znalazły odbicie w działalności OCCiN. Ostatnim tego przykładem jest pandemia SARS-CoV-2³⁴. Biblioteka bardzo szybko przystosowała się do panujących warunków kryzysowych. Okres pracy zdalnej wykorzystano na przygotowanie aplikacji konkursowej, która pozwoliła na uzyskanie środków na zakup technologii wspomagających do Punktu Pomocy Cyfrowej. Po powrocie do pracy w budynku biblioteki praca była realizowana hybrydowo. Kiedy jeden zespół pracował zdalnie, drugi pracował w bibliotece. Przestrzegano kwarantanny materiałów bibliotecznych. Opracowano system zamawiania publikacji, które następnie były pozostawiane dla użytkowników w bramie budynku (pod nadzorem kamer), a następnie odkładane do kwarantanny. Poradzono sobie nawet z dostarczaniem książek do domów osób unieruchomionych. Pozostawiano je przed drzwiami, skąd zabierał je użytkownik, i w ten sam sposób odbierano. Pracownicy OCCiN wykazali się umiejętnością zarządzania ryzykiem, innowacyjnym i twórczym podejściem do realizacji zadań. Dostosowano do panujących wówczas warunków pracę całego zespołu. Biblioteka wzmocniła odporność społeczności poprzez dawanie dostępu do zasobów, co pozwalało przetrwać okres izolacji. Innym przykładem działań OCCiN w tym kontekście jest stworzenie Punktu Pomocy Cyfrowej. Użytkownicy mogą zapoznać się z technologiami wspomagającymi, nauczyć się ich używać, by stać się bardziej samodzielni w korzystaniu z informacji. Wyposażenie OCCiN w technologie wspomagające z jednej strony wzmacnia odporność społeczną, przygotowując użytkowników do funkcjonowania w cyfrowym świecie, z drugiej biblioteka przystosowuje się do zmieniającego się otoczenia, w którym przeobrażeniom podlegają formaty materiałów bibliotecznych. Jeszcze kilkanaście lat temu użytkownicy wychodzili z biblioteki z ciężkimi pudełkami książek mówionych. Dziś wychodzą z kartą pamięci i nagranyymi kilkunastoma tytułami książek.

³⁴ Informacje dotyczące funkcjonowania OCCiN w czasie pandemii SARS-CoV-2 pozyskano podczas wywiadu z kierownikiem OCCiN Arletą Tuleją, przeprowadzonego 22 marca 2024 r. (notatki w posiadaniu autorki).

Podsumowanie

Ośrodek Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych WBP-KK w Toruniu to prężna instytucja działająca od 40 lat na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami. Dysponuje ona niezwykle cennymi zasobami, wśród których należy wymienić: kompetentnych, zaangażowanych i kreatywnych pracowników; wyselekcjonowane, dobrej jakości zbiory odpowiadające na zapotrzebowanie użytkowników; nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne dające możliwość samodzielnego lub bardziej samodzielnego korzystania z informacji przez osoby ze szczególnymi potrzebami; dobrze wyposażony i dostosowany do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami budynek usytuowany w centrum miasta, w pobliżu przystanków komunikacji miejskiej, w końcu bogatą ofertę usługową zaprojektowaną z uwzględnieniem zróżnicowanych potrzeb użytkowników. OCCiN ewoluuje i dostosowuje się do zmieniającego się otoczenia, a jego działalność wpisuje się w nurty współczesnego bibliotekarstwa, co autorka starała się wykazać w niniejszym artykule, przy czym nieustannie źródłem inspiracji do podejmowanych działań jest człowiek³⁵.

Bibliografia

- Aytac Selenay, *Library Environment Sustainability Progress Index (LESPI): Benchmarking Libraries' Progress Towards Sustainable Development* [online] [dostęp 17 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://library.ifla.org/id/eprint/2443/1/156-aytac-en.pdf>.
- Culture 2030 Indicators* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: https://www.nck.pl/upload/2024/03/culture_2030-indicators.pdf.

³⁵ Franciszek Czajkowski w rozmowie z Julitą Niedźwiecką-Ambroziak na pytanie dotyczące narodzin pomysłu utworzenia OCCiN odpowiedział: „Pomysł dojrzał tak naprawdę przez lata, ale dla mnie niekończącym się źródłem inspiracji do działania jest zawsze człowiek”. Zob. *Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji...*, s. 11.

Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji. Czterdzieści lat Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych WBP – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Wspomnienia pracowników, red. Julita Niedźwiecka-Ambroziak, Toruń 2024.

Fedorowicz-Kruszewska Małgorzata, Biblioteki i zrównoważenie środowiskowe – przegląd instrumentów ewaluacyjnych, „Przegląd Biblioteczny” 2023, z. 4, s. 413–429.

Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202021%20refinement_Eng.pdf.

Gruszka Anna, *ISO 26000 Guidance on social responsibility – Czym jest i co zawiera?*, „Wiadomości PKN” 2012, Numer specjalny: Społeczna Odpowiedzialność, s. 4–7.

Kamionka Lucjan W., *Architektura zrównoważona i jej standardy na przykładzie wybranych metod oceny*, Kielce 2012.

Kisilowska-Szurmińska Małgorzata, „Odporność bibliotek” – analiza SWOT w kontekście doświadczenia pandemii, „Biblioteka” 2022, nr 26, s. 359–398.

Masik Grzegorz, *Koncepcja odporności systemów społeczno-ekologicznych wobec innych aktualnych koncepcji rozwoju oraz uwagi krytyczne*, „Prace i Studia Geograficzne” 2022, t. 67, z. 2, s. 7–18.

Motyka Marek A., *Problem dehermetyzacji więzi międzyludzkich*, [w:] *Relacje społeczne młodzieży*, red. Mateusz Szast, Warszawa 2023, s. 11–26.

Niedźwiecka-Ambroziak Julita, *Dotrzeć do wszystkich – charakterystyka działalności specjalistycznych punktów bibliotecznych WBP – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2022, nr 1, s. 41–57.

Oldenburg Ray, *The great good place*, wyd. 2, New York 1999.

Pilch Tadeusz, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995.

Priorytety SDGs dla Polski [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://sdg.gov.pl/priorytet/>.

Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne w dniu 25 września 2015 r. 70/1. Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 (A/RES/70/1) [online]. Organizacja Narodów Zjednoczonych [dostęp 18 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.un.org.pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf](http://www.un.org/pl/files/164/Agenda%202030_pl_2016_ostateczna.pdf).

- Rosicki Remigiusz, *Międzynarodowe i europejskie koncepcje zrównoważonego rozwoju*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla bezpieczeństwa” 2010, nr 4, s. 44–56.
- Social Responsibilities Round Table (SRRT)* [online] [dostęp 3 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://www.ala.org/srirt>.
- Sustainable development indicators* [online] [dostęp 19 listopada 2024]. Dostępny w World Wide Web: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/database#SDG%201:%20No%20poverty>.
- Veil Shari R., Bishop Bradley Wade, *Opportunities and Challenges for Public Libraries to Enhance Community Resilience*, „Risk Analysis” 2014, vol. 34, no. 4, s. 721–734.
- Watson Les, *From the passive library to the learning library – it's an emotional journey*, [w:] *Libraries and society. Role, responsibility, and future in an age of change*, ed. David Baker, Wendy Evans, Oxford 2011, s. 153–165.
- Wojciechowski Jacek, *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010.
- Wojciechowski Jacek, *Bibliotekarski wielobój*, „Biblioteka” 2020, nr 24, s. 218–256.
- Zabłocka-Kluczka Anna, *Odporność swoista organizacji*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2014, nr 359, s. 318–328.

The activities of the Library Services Centre for People with Special Needs of the Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń on the background trends of the contemporary librarianship

ABSTRACT: The Library Services Centre for People with Special Needs, a department of the Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, is celebrating its 40th anniversary in 2024. It is the oldest specialised library in Poland, and its services are addressed to people with special needs, mainly people with disabilities and seniors. The aim of this article is to characterise the activities of the Library Services Centre for People with Special Needs OCCiN of the Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń against the background of trends in contemporary librarianship. These include the coherence of library activities with the goals of sustainable development, fulfilling the function of ‘the third place’, and strengthening institutional (library) resilience and community re-

silience. In order to achieve the planned objectives, the case study method, desk research method and critical analysis method were used.

KEYWORDS: The Library Services Centre for People with Special Needs, Nicolaus Copernicus Public Provincial Library in Toruń, library services, people with special needs, librarianship, Toruń

